

УДК 336.5.02

*Евеліна Соколова
Ганна Козак*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто і розроблено напрями підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства.

Ключові слова: оборотні активи, ефективність, управління, динаміка, виробництво.

В статье рассмотрены и разработаны направления повышения эффективности управления оборотными активами предприятия.

Ключевые слова: оборотные активы, эффективность, управление, динамика, производство.

Directions of increase of efficiency of management of circulating assets of enterprise are considered in the article and developed.

Keywords: circulating assets, efficiency, management, dynamics, production.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин оборотні активи мають особливе важливе значення, адже є важливим фактором зростання прибутку підприємства. Важливо вміти правильно керувати оборотними активами, розробляти і впроваджувати заходи, що сприяють зниженню матеріалоемності продукції і прискоренню оборотності оборотних активів. Водночас, в організації управління оборотними активами існують проблеми, характерні для більшості підприємств, а саме: нераціональне розміщення оборотних активів між сферою виробництва і сферою обігу; відсутність механізму поповнення оборотних активів; незабезпечення збереження оборотних активів, а також причини, які не залежать від діяльності підприємства, але впливають на стан оборотних коштів (інфляція, недосконала податкова політика, загальна криза платежів та ін.). Виникнення цих проблем пов'язане із складною економічною ситуацією в країні та умовами господарювання підприємств в цих умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та невирішені раніше проблеми. Сутність оборотних активів досліджувалась значною кількістю авторів, таких як Бойчик І. М., Верхоглядова Н. І, Шегда А. В., Поддєрьогін А. М., Шелудько В. М., Харів П. С, Серединська В. М. та Партін Г. О. Незважаючи на наявність численних теоретичних і практичних розробок, проблеми управління оборотними активами залишаються фрагментарно дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування.

Метою статті є дослідження сутності оборотних активів, аналіз оборотних активів підприємства та визначення напрямів підвищення ефективності управління ними.

Виклад основного матеріалу. Матеріальною основою будь-якого виробництва є засоби виробництва, які складаються із засобів та предметів праці, що беруть участь у

© Соколова Е. О., Козак Г. С., 2012

створенні продукту. Але з огляду на відмінність у характері функціонування у процесі виробництва та способі перенесення вартості на створюваний продукт засоби праці набирають економічної форми позаоборотних активів, а предмети праці – оборотних. Підприємство у разі керування оборотними активами може досягти раціонального економічного становища, збалансованого щодо ліквідності та прибутковості. З цього приводу проблема організації та аналізу оборотних активів є безперечною. Саме оборотні активи поряд з основними забезпечують діяльність підприємства: немає оборотних активів, немає виробництва. Для розуміння істинної сутності оборотних активів необхідно вивчити їх грошову і фінансову природу.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності оборотних активів. Розглянемо сутність оборотних активів та зміст, який вкладають різні автори у дане поняття.

Бойчик І. М. стверджує, що оборотні активи – це сукупність оборотних фондів і фондів обігу. Проте дане визначення, є некоректним, адже у даному випадку не вказується на грошову форму оборотних активів, які розглядаються у статистиці, а їх сутність зводиться до об'єднання виробничих фондів і фондів обігу, разом з тим як оборотні активи розпадаються на дані категорії, а не об'єднують їх [1].

Заслужовує уваги думка Верхоглядової Н.І., яка стверджує, що оборотні активи – це грошові кошти, які вкладаються в оборотні засоби і засоби обігу. Хоча в цьому визначенні вказується на грошову природу оборотних коштів, але вони все ще розглядаються у статистиці і не вказується їх головна функція – забезпечення безперервності виробництва [4].

Більш правильне визначення оборотних активів, наведено Шегдою А.В., згідно з яким оборотні активи – це грошові кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку [2].

Поддєрьогін А. М. вважає, що оборотні активи авансуються для їх подальшого повернення після закінчення виробничого циклу, а не вкладаються у оборотні фонди та фонди обігу [7].

Шелудько В.М. виокремлює поняття оборотних активів та говорить про те, що це та частина активів, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність. У бухгалтерському обліку до таких активів відносять активи, які споживаються або реалізуються протягом одного операційного циклу або протягом року [5].

Проаналізувавши думки економістів дійшли висновку, що найбільш точне визначення оборотних активів дали Серединська В. М. та Партін Г. О. які зазначили, що оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [6].

В організації оборотних активів слід розрізняти їх склад і структуру. Під складом оборотних активів розуміють сукупність їх елементів (статей). Структура оборотних активів – це співвідношення окремих елементів оборотних активів у їх загальному обсязі. Управління оборотними активами – це забезпечення безперервності процесу виробництва, прискорення оборотності оборотних активів, підвищення рентабельності оборотних активів та мінімізація ризиків і витрат пов'язаних з формуванням і використанням оборотних активів.

Політика управління оборотними активами підприємства розробляється по таких основних етапах:

1. Аналіз оборотних активів підприємства

На першому етапі аналізу розглядається динаміка загального обсягу оборотних активів, що використовуються підприємством – темпи зміни середньої їх суми в зіставленні з темпами зміни обсягу реалізації продукції і середньої суми всіх активів; динаміка питомої ваги оборотних активів у загальній сумі активів підприємства.

На другому етапі аналізу розглядається динаміка складу оборотних активів підприємства в розрізі основних їх видів запасів сировини, матеріалів і напівфабрикатів; запасів готової продукції; дебіторської заборгованості; залишків грошових активів.

У процесі цього етапу аналізу розраховуються та вивчаються темпи трансформаційних змін суми кожного з цих видів оборотних активів, представлені з темпами зміни обсягу виробництва і реалізації продукції; розглядається динаміка питомої ваги основних видів оборотних активів у загальній їх сумі.

Аналіз складу оборотних активів підприємства за окремими їх видами дозволяє оцінити рівень їх ліквідності.

На третьому етапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотних активів і в загальній їх сумі. Цей аналіз проводиться з використанням показників τ коефіцієнта оборотності та періоду обороту оборотних активів.

На четвертому етапі аналізу визначається рентабельність оборотних активів, досліджуються і визначають її фактори.

На п'ятому етапі аналізу розглядається склад основних джерел фінансування оборотних активів τ динаміка їх суми та питомої ваги в загальному обсязі фінансових засобів, які інвестуються в ці активи; визначається рівень фінансового ризику.

2. Визначення принципів підходів до формування оборотних активів підприємства.

Такі принципи відображають загальну ідеологію фінансового управління підприємством із позицій співвідношення рівня прибутковості та ризику фінансової діяльності. Щодо оборотних активів вони визначають вибір визначеного типу політики їх формування.

Теорія фінансового менеджменту розглядає три принципових підходи до формування оборотних активів підприємства τ консервативний, помірний і агресивний.

Консервативний підхід до формування оборотних активів передбачає не тільки повне задоволення поточної потреби в усіх їх видах, що забезпечує нормальний хід операційної діяльності, але і створення високих розмірів їх резервів на випадок непередбачених труднощів у забезпеченні підприємства сировиною і матеріалами, погіршення внутрішніх умов виробництва продукції, затримки інкасації дебіторської заборгованості, активізації попиту покупців і т. п. Такий підхід гарантує мінімізацію операційних і фінансових ризиків, але негативно впливає на ефективність використання оборотних активів τ їх оборотність і рівень рентабельності.

Помірний підхід до формування оборотних активів спрямований на забезпечення повного задоволення поточної потреби в усіх видах оборотних активів і створення нормальних страхових їх розмірів на випадок найтипівіших збоїв у ході операційної діяльності підприємства.

При такому підході забезпечується середнє для реальних господарських умов співвідношення між рівнем ризику і рівнем ефективності використання фінансових ресурсів. Агресивний підхід до формування оборотних активів полягає у мінімізації всіх форм страхових резервів по окремих видах цих активів.

При відсутності збоїв у ході операційної діяльності такий підхід до формування оборотних активів забезпечує найвищий рівень ефективності їх використання.

Однак будь-які збої в здійсненні нормального ходу операційної діяльності, викликані впливом внутрішніх або зовнішніх факторів, призводять до суттєвих фінансових втрат через скорочення обсягу виробництва і реалізації продукції.

Таким чином, обрані принципові підходи до формування оборотних активів підприємства (або тип політики їх формування), відображаючи різні співвідношення рівня ефективності їх використання і ризику, у результаті визначають суму цих активів і їхній рівень обсягу операційної діяльності.

Оптимізація обсягу оборотних активів, повинна виходити з обраного типу політики формування оборотних активів, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності їх використання і ризику.

Процес оптимізації обсягів оборотних активів на цій стадії формування політики управління ними складається з трьох основних етапів.

На першому етапі з урахуванням результатів аналізу оборотних активів в попередньому періоді визначається система підходів по реалізації резервів, спрямованих на скорочення тривалості операційного, а в його рамках виробничого і фінансового циклів підприємства. При цьому скорочення тривалості окремих циклів не повинне призводити до зниження обсягів виробництва і реалізації продукції.

На другому етапі на підставі обраного типу політики формування оборотних активів, запланованого обсягу виробництва та реалізації окремих видів продукції і розкритих резервів скорочення тривалості операційного циклу (у розрізі окремих його стадій) оптимізується обсяг і рівень окремих видів цих активів. Засобом такої оптимізації виступає нормування періоду їх обороту та суми.

На третьому етапі визначається загальний обсяг оборотних активів підприємства [3].

До найважливіших завдань управління оборотними активами належать:

- визначення оптимального обсягу та структури оборотних активів;
- мінімізація витрат на фінансування та підтримку певного їх обсягу;
- управління чистим оборотним капіталом підприємства;
- забезпечення ліквідності та платоспроможності;
- формування оптимального обсягу товарно-матеріальних запасів;
- управління дебіторською заборгованістю;
- управління грошовими коштами тощо.

Для виявлення недоліків в управлінні оборотними активами, треба провести аналіз структури, динаміки та ефективності використання оборотних активів (табл 1, 2.)

За даними таблиці сума оборотних активів підприємства протягом 2010 р. порівняно з 2009 р. зросла на 44 тис. грн, а у 2011 р. порівняно з 2010 р. зросла на 220,5 тис. грн. Оборотні активи складаються з:

– запасів, які у 2010 р. порівняно з 2009 р. збільшились на 44,6 тис. грн, а у 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшились на 64,5 тис. грн, це свідчить про те, що відбулося розширення масштабів господарської діяльності, підвищення рівня ділової активності підприємства або прагнення зберегти грошові кошти від знецінення через інфляцію в умовах невисокого розвитку фондового ринку;

– дебіторської заборгованості, яка у 2010 р., у порівнянні з 2009 р. зросла на 65,9 тис. грн, це означає, що підприємство видало кошти іншим підприємствам, а у 2011 р., у порівнянні з 2010 р. зменшилась на 19 тис. грн, що є позитивним явищем для підприємства, на підприємстві ефективна кредитна політика, обґрунтований вибір партнерів;

– грошових коштів та їх еквівалентів, у 2010 р. порівняно з 2009 р., сума грошових коштів та їх еквівалентів зменшилась на 68,9 тис. грн, а у 2011 р., вони порівняно з 2010 р., збільшилась на 195,7 тис. грн, що є позитивним явищем для підприємства.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 1. Аналіз структури та динаміки оборотних активів ПП «Заграда» у 2009 – 2011 рр.

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення 2010 – 2009 р.р.	Відхилення 2011 – 2010 р.р.
Усього оборотних активів (тис. грн) у тому числі	1538,8	1582,8	1803,3	44	220,5
1. Запаси (тис. грн)	435,8	480,4	544,9	44,6	64,5
у % до оборотних активів	28,3	30,4	30,2	2,1	-0,2
6. Дебіторська заборгованість (тис. грн)	738,3	804,2	785,2	65,9	-19
у % до оборотних активів	50,9	50,8	43,5	-0,1	-7,3
8. Грошові кошти та їх еквіва- ленти (тис. грн)	346,4	277,5	473,2	-68,9	195,7
у % до оборотних активів	22,5	17,5	43,5	-5	26
9. Інші оборотні активи (тис. грн)	18,3	20,7	-	2,4	-20,7
у % до оборотних активів	1,2	1,3	-	0,1	-1,3

Таблиця 2. Аналіз ефективності використання оборотних активів ПП «Заграда» у 2009-2011 рр.

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення 2010 – 2009 рр.	Відхилення 2011-2010 рр.
1	2	3	4	5	6
Оборотність оборотних засобів, оборотів	4,9	6,3	7,4	1,4	1,1
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	73,5	57,1	48,6	-16,4	-8,5
Оборотність виробничих запасів	19,2	22,8	26,7	3,6	3,9
Тривалість одного обороту виробничих запасів	18,8	15,7	13,5	-3,1	-2,2
Оборотність коштів у роз- рахунках, оборотів	10,3	12,4	17,1	2,1	4,7
Тривалість одного обороту коштів у розрахунках, днів	34,9	29,0	21,1	-5,9	-7,9
Оборотність дебіторської заборгованості, оборотів	10,3	12,4	17,1	2,1	4,7
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованос- ті, днів	34,9	29,0	21,1	-5,9	-7,9

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів визначає скільки оборотів можуть зробити оборотні засоби за певний розрахунковий період часу. У 2010 р. порівняно з 2009 р.,

відбулося збільшення коефіцієнта оборотності оборотних засобів на 1,4 обороти, а у 2011 р., порівняно з 2010 р. відбулося збільшення на 1,1 обороти, що є позитивним явищем для підприємства.

У 2010 р. порівняно з 2009 р., коефіцієнт оборотності виробничих запасів збільшився на 3,6 обороти, а у 2011 порівняно з 2010 р., збільшився на 3,9 обороти, це свідчить про ефективне їх використання.

Підвищився коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках у 2010 р., порівняно з 2009 р. на 2,1 обороти, а у 2011 р. порівняно з 2010 р. на 4,7 обороти, що свідчить про підвищення ефективності їх використання.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості рівний відношенню отриманої виручки від реалізації продукції до середнього залишку всієї дебіторської заборгованості, він значно зменшився у 2010 р. у порівняно із 2009 р., на 5,9 обороти, а у 2011р. у порівняні з 2010 р. на 7,9 обороти, це є позитивним явищем для підприємства.

На підприємстві ПП «Заграда», сума вивільнених з обороту коштів у зв'язку із прискоренням обертання оборотних активів у 2010 р. склала 42,7 тис. грн., а у 2011 р. склала 44,5 тис. грн.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що як свідчить аналіз, значну частину оборотних активів займають запаси. Для підвищення ефективності їх використання необхідно розглянути запаси і матеріали, що є на підприємстві без руху, щоб виявити залежалі матеріали з подальшим їх застосуванням у господарській діяльності або реалізацією.

Також, у структурі оборотних активів ПП «Заграда», велику частину займає дебіторська заборгованість, тому підприємству необхідно стежити за своєю дебіторською заборгованістю, намагатися укладати договори з покупцями на умовах передоплати або оплати за фактором постачання.

Політика управління оборотними активами має забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю роботи підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоцуляк С. М., Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства//Вісник соціально-економічних досліджень – №41(2). – с.36-87
2. Янковська В. В. Економічна сутність оборотних активів підприємства//Міжнародний збірник наукових праць. – Випуск 1(16) – с.98-103
3. Білик М. Д., Павловська О., Притуляк Н. М., Невмережицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2005. – 250 с.
4. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. – К. – 2007, – с.117
5. Болдох М. А., Бурчевський В. З., Горбатюк М. І., Економічний аналіз: Навч. посібник за ред. акад. НАНУ, проф. Чумачечна М. Г. –Київ.
6. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств/ О. С. Бондаренко // Інвестиції. – 2008. – №4. – С. 40–44.
7. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Чернівці: ЧДІЕУ, 2004. – 187 с.
8. Конторицька О. В. Аналіз фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – №6. – с. 3-6
9. Гоцуляк С. М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. // Вісник соціально-економічних досліджень. – №41(2),
10. Янковська В. В. Економічна сутність оборотних активів підприємства. // Міжнародний збірник наукових праць. – Випуск 1(16).